

Västanbäck-Kortingön [Y 54]

Detta är en värdebeskrivning som ska förklara och förtydliga värdena inom riksintresset.

Id: Y 54

Namn: Västanbäck-Kortingön

Kommun: Sollefteå

Socken: Junsele

Huvudsaklig karaktärstyp: Fornlämningsmiljö

Andra karaktärstyper: -

Utbredning och landskap: Området är samlat på två öar och en udde i Ångermanälven nordöst om Junsele. Här är flack hedmark med gles tallskog. Den enda bebyggelsen är ett gammalt torpställe och några fritidshus i strandnära läge.

Dagens värdetext beslutad av RAÄ 1996:

Motivering:

Fornlämningsmiljö, fångstgropssystem som nyttjats från ca 1800 f.Kr. till långt in på 1800-talet e.Kr.

Uttryck för riksintresset:

Tre långa fångstsystem med gropar, lokaliserade i pedagogiskt tydligt läge på en ö samt i och vid stränderna till Ångermanälven. Stenåldersboplatser i området.

Förslag nya värdetexter 2018:

Motivering:

Fornlämningsmiljö invid Ångermanälven med fångstgropssystem som kan ha brukats från förhistorisk tid till 1800-talet. Längs stranden och i överdämda delar av älven ligger också ett flertal boplatser. Ett pedagogiskt och välbevarat exempel på en typ av fornlämningsmiljö som är karaktäristisk för Norrland. (Fångstmiljö)

Uttryck för riksintresset:

Tydliga och välbevarade fångstgropssystem, väl synliga på de plana, sandiga isälvsavlagringarna längs älvstranden. Flera strandbundna boplatser av stenålderskaraktär.

Utdrag från RAÄ ordlista med landskaps- och miljötyper:

Fornlämningsmiljö: Miljö vars kulturhistoriska betydelse främst konstitueras av fasta fornlämningar, deras relation sinsemellan och till naturmiljön.

Riksintressets värden:

- En koncentration av flera långa fångstgropssystem med tydliga och stora bibehållna gropar.
- Ett pedagogiskt och välbevarat område för den fornlämningstyp som är vanligast i det inre av Norrland.
- Boplatser av stenålderskaraktär.

Riksintresset Västanbäck-Kortingön visar den vanligaste typen av fornlämningar i Norrlands inland, fångstgropar. Miljön berättar om en fångstmetod som har använts under hela förhistorien, fram till dess att den förbjöds år 1864.

Den dominerande jordarten i området med sandiga och grusiga isälvsavlagringar gav förutsättningarna för att anlägga fångstgroparna. De är mycket välbevarade och tydliga; på ett pedagogiskt sätt får man en bra uppfattning om hur de har använts och hur de är placerade i landskapet. Mängden fångstgropar, placeringen och att groparna har använts i årtusenden visar att de har varit en viktig resurskälla i det forntida samhället.

Inom riksintresset finns också några boplatser av stenålderskaraktär. De är endast daterade utifrån de fynd som har upphittats.

Så här syns riksintressets värden i landskapet:

Riksintresseområdet Västanbäck-Kortingön omfattar en yta på ca 300 hektar som ligger inom ett begränsat område på två öar och en udde i Ångermanälven. Övergripande berättar området om den vanligaste fornlämningstypen i det inre av Norrland. I Västernorrland finns ca 6 000 registrerade fångstgropar. En del ligger ensamma, men de flesta ingår i stora, ibland kilometerlånga, system.

Fångstgroparna i landskapet

Här finns tre sammanhängande fångstgropssystem som är 850–1 200 meter långa och innehåller 17–19 gropar vardera. Groparna ligger på rad som ett pärlband på den nästan plana sandiga hedmarken och skär effektivt av uddarna mot de tidigare älvfåror. Det finns också tre ensamliggande gropar som kan ha bildat en förgrening till ett av systemen för att komplettera och ytterligare skära av vandringsvägarna för viltet. Det kan också röra sig om ett separat och kanske delvis förstört system från en annan tid. Sammantaget finns det 56 registrerade fångstgropar i området. Groparna varierar i storlek och är mellan tre och fem meter i diameter samt en halvmeter till nästan två meter djupa.

Att groparna är stora och växligheten gles på den karga marken ger en tydlig och pedagogisk upplevelse av hur groparna är placerade i landskapet. De syns lätt från de brukningsvägar som går genom eller bredvid två av systemen. God hjälp får man också av de röda informationsstolpar som finns placerade intill några av groparna.

Boplatser från stenåldern

Intill älvstränderna finns också några boplatser av stenålderskaraktär registrerade. Här finns inga tydliga spår och gropar efter hus eller hyddor, utan bara fynd i form av skörbränd och sprucken sten från matlagning och uppvärmning, enstaka stenredskap samt stenflisor och avslag från tillverkning av redskap. Materialet är kvarts och kvartsit. Man kan även hitta brända benbitar från matrester av djur. Det är okänt om boplatserna är samtida med fångstgroparna. Troligen har människor inte bott här samtidigt som groppjakt har pågått, eftersom de då skulle ha skrämt bort det skygga viltet. Men boplatserna kan naturligtvis ha använts under andra delar av året, eller vid en annan tid.

Det moderna landskapet

Det syns tydligt att landskapet är påverkat av vattenkraftsutbyggnaden. Den här delen av älven fungerar som ett vattenmagasin till Degerforsens kraftverk, så periodvis är det ursprungliga landskapet delvis överdämt och ligger under vatten, framförallt i den lägre terrängen närmast älven. Några fångstgropar som tidigare har registrerats ligger numera under vatten och detsamma gäller för flera boplatser i närliggande område kring riksintresset.

Annars är många av inlandets fångstgropsmiljöer bevarade, eftersom de ligger på marker som hittills har varit opåverkade av senare tiders verksamhet. Detta gör att fångstgropsmiljöerna har en stor forsknings- och upplevelsepotential.

Så fungerade fångstgroparna

Groparna anlades i naturliga vandringsleder för älg eller vildren, då djuren alltefter årstid flyttade sig mellan sommarbetet i fjällen och vinterbetet närmare kustlandet. Detta visar att människorna hade god kunskap om djurens beteende. Groparna är nästan alltid anlagda på sandiga och lättgrävda marker, exempelvis isälvsavlagringar och rullstensåsar. De placerades i landskapet så att de strategiskt skulle spärra av vandringsstråken.

Fångstgroparna för älg, som är det största bytesdjuret i Norrland, var stora och grävdes vanligen två – två och en halv meter djupa. De var trattformade och smalnade av mot botten. Den uppgrävda jorden lades som en vall kring gropkanten. Vanligtvis täcktes gropens sidor med trässlanor för att sanden inte skulle rasa ned och för att försvåra för djuret att ta sig upp. En träkista i botten skulle låsa fast djurets ben, sådana träkistor hittas ofta vid utgrävningar. Över gropen lade man sedan troligen ett lock av klena störrar som täcktes med mossor/lavar eller intilliggande vegetation. Mellan groparna spärrades terrängen av med stängsel i så kallade älgårdar, som skulle tvinga ned djuren i groparna. Troligen användes befintliga träd som stöd Stolpar eller hopsamlade rishägnader.

Fångstgropar har grävts och brukats av människor ända från stenåldern och tills att de förbjöds i lag år 1864. Men de sista århundradena dessförinnan lär de ha minskat, på grund av den kraftigt reducerade älgstammen. Den äldsta dateringen från en fångstgrop i länet är från ca 4 000 f.Kr., den tid som generellt kallas neolitikum eller yngre stenåldern.

Fångstgroparna finns nämnda i medeltida och historiska källor. Uppteckningarna berättar om hur de kunde ägas, ärvas och köpas, vilket visar att fångsten skapade stora ekonomiska värden. Älghudar

© Länsstyrelsen, Lantmäteriet, NVDB, ESRI Inc, RAÄ, SGU, Sjöfartsverket, SMHI, SVO, SCB, SJV, FM, Bergsstaten, SLU

Skala 1:11121

Länsstyrelsen
Västernorrland

Besöksadress: Nybrogatan 15 och Pumpbacksgatan 19
Telefon: 0611-34 90 00

E-post: vasternorrland@lansstyrelsen.se
www.lansstyrelsen.se/vasternorrland